

Målnummer:	T4387-93	Avdelning:	
Domsnummer:	DT109-95		
Avgörandedatum:	1995-06-15		
Rubrik:	Ett finansbolag som bedrev leasingverksamhet överlät - med förbehåll för leasingkundernas rätt - ett antal leasingobjekt med tillhörande leasingavtal och åtog sig samtidigt att även fortsättningsvis sköta administrationen av avtalen (s k investarleasing). Finansbolaget försattes senare i konkurs. Överlåtelsen har ansetts verksam mot finansbolagets borgenärer, trots att underrättelsen till leasingkunderna inneburit att kunden vid leasingtidens slut kunnat utlämna egendomen till finansbolaget som företrädare för förvärvaren (I) respektive att finansbolaget under leasingtiden kunnat uppbära betalning enligt hyresavtalen för förvärvarens räkning (II). Rätten till de leasingavgifter som utfallit efter konkursbeslutet har ansetts följa med rätten till objektet (II). Dessutom fråga om tolkning av meddelandet till kunden (I). Vidare fråga om finansbolaget hållit de medel som kunderna inbetalat före konkursbeslutet avskilda. Härvid har bl a uppkommit frågan om bevisbördans placering, då det görs gällande att medlen sammanblandats med bolagets egna tillgångar. (II)		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none"> • 31 § lag (1936:81) om skuldebrev • Lag (1944:181) om redovisningsmedel		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none"> • NJA 1949 s. 164 • NJA 1989 s. 671 • NJA 1993 s. 524 • NJA 1994 s. 668		

REFERAT

(Jfr 1949 s 164)

Vidare fråga om finansbolaget hållit de medel som kunderna inbetalat före konkursbeslutet avskilda. Härvid har bl a uppkommit frågan om bevisbördans placering, då det görs gällande att medlen sammanblandats med bolagets egna tillgångar. (II)

I

AEC Investment AB (AEC) och Obligentia Finans AB (Obligentia) tecknade i oktober 1988 ett avtal, av parterna betecknat som ett ramavtal. Enligt avtalet åtog sig AEC att från Obligentia "förvärva de maskiner och inventarier med vidhängande leasingavtal" som Obligentia anvisade, dock högst intill ett visst belopp. Avtalet förutsatte att det upprättades ett särskilt köpeavtal för varje objekt eller grupp av objekt.

Inom ramen för detta avtal tecknade parterna i april 1989 ett köpeavtal, enligt vilket AEC från Obligentia förvärvade vissa "leasingobjekt jämte vidhängande leasingavtal" för en köpeskillning av 1 225 000 kr. (Avtalet, fogat som bilaga till TR:ns nedan angivna dom, återges ej här; redas anm.) Objekten (byggkranar mm) specificerades i en till avtalet fogad handling. I avtalet angavs att AEC var medvetet om att Obligentia i sin tur hade leasat utrustningen till en leasingkund och att AEC:s köp gällde med förbehåll för leasingkundens rätt enligt leasingavtalet. Leasingkund i detta fall var BOP Bygg AB. Obligentia förband sig att under leasingtiden ombesörja fakturering och betalningspåminnelser

gentemot leasingkunden samt att månatligen redovisa beloppen till AEC. För detta arbete skulle en viss provision utgå till Obligentia.

Till köpeavtalet var en återköpsgaranti kopplad. Enligt den garantin förband sig Obligentia att på begäran av AEC och på vissa närmare angivna villkor överta leasingavtalet och däri angiven egendom, om leasingkunden inte fullgjorde sina skyldigheter enligt avtalet.

BOP Bygg AB underrättades om överlåtelsen genom en denuntiationshandling, med följande lydelse:

Beträffande Leasingavtal nr 115-5366 mellan Er och Obligentia Finans AB

Vi får härmed meddela Er, att vi med förbehåll för Er rätt enligt ovanstående leasingavtal inköpt aktuellt objekt med vidhängande leasingavtal från Obligentia Finans AB.

Obligentia Finans AB kommer även fortsättningsvis att sköta administrationen av kontraktet.

Detta påverkar alltså inte Er ställning såsom leasingkund. Ni skall därför även fortsättningsvis fullgöra Era skyldigheter direkt till Obligentia Finans AB. Obligentia försattes i konkurs d 26 nov 1990.

AEC yrkade efter stämning å Obligentia Finans AB:s konkursbo vid Göteborgs TR att TR:n skulle fastställa dels att AEC hade bättre rätt än konkursboet till den egendom och de rättigheter som AEC förvärvat av Obligentia genom ovan nämnda köpeavtal, dels att AEC hade reparationsrätt till ett belopp svarande mot av konkursboet uppburna leasingavgifter hänförliga till ovan nämnda leasingavtal jämte ränta. Till stöd för sitt yrkande åberopade AEC, att AEC genom den denuntiation som skett till BOP Bygg AB fått sitt förvärv skyddat mot Obligentias borgenärer.

Konkursboet bestred käromålet och anförde: Genom återköpsgarantin har AEC inte tagit någon ekonomisk risk genom förvärvet från Obligentia. Denuntiationen till BOP Bygg AB har inte avskurit Obligentia från att disponera eller förfoga över leasingobjekten eller leasingavgifterna. Innehållet i denuntiationen har inte heller förändrat Obligentias ställning gentemot BOP Bygg AB. Tvärtom sägs i denna handling att "Detta påverkar alltså inte Er ställning såsom leasingkund. Ni skall därför även fortsättningsvis fullgöra Era skyldigheter direkt till Obligentia Finans AB." AEC:s förvärv har därför inte blivit sakrättsligt skyddade.

TR:n (chefsrådmannen Björklund samt rådmännen Eriksson och Körner) anförde i dom d 4 mars 1992: Domskal. På begäran av AEC har vittnesförhör hållits med B.P., som i egenskap av ställföreträdare för BOP Bygg AB har mottagit denuntiationshandlingen. B.P. har uppgett att han uppfattade läget så att AEC hade gått in och köpt kranen m m men att BOP Bygg AB skulle fortsätta att betala leasingavgifterna till Obligentia, som hade fått ställning av "förvaltare" och som i den egenskapen skulle föra betalningarna vidare till AEC.

TR:n kan till en början konstatera att konkursboet inte har satt i fråga att avtalen mellan Obligentia och AEC inte skulle vara bindande mellan dessa parter. TR:n kan vidare konstatera att det i denuntiationshandlingen till BOP Bygg AB klart anges att AEC har förvärvat leasingobjekten och leasingavtalet. Mot den bakgrunden måste utgångspunkten för bedömningen vara att AEC har uppfyllt de krav som gäller för att det skall få sitt förvärv sakrättsligt skyddat.

Frågan är emellertid om Obligentias "administration" av leasingkontrakten har inneburit att Obligentia har varit bibehållet vid möjligheten att råda över leasingobjekten och leasingavtalet i sådan utsträckning att AEC:s förvärv inte har blivit sakrättsligt skyddat. Denna "administration" innebar att BOP Bygg AB även i fortsättningen skulle fullgöra sina skyldigheter direkt till Obligentia.

Enligt TR:ns mening har Obligentia efter denuntiationen till BOP Bygg AB blivit avskuren möjligheten att förfoga över leasingobjekten och leasingavtalet genom en ny överlåtelse. AEC hade om man utgår från denuntiationshandlingens ordalydelse kunnat kräva att BOP Bygg AB direkt betalade till AEC. Det fanns alltså möjlighet för AEC att styra betalningarna från leasingkunden direkt till sig. Detta bekräftar att Obligentia har uppburit betalning enbart i egenskap av uppdragstagare för AEC. Det förhållandet att BOP Bygg AB hade kunnat lämna tillbaka leasingobjekten till Obligentia förändrar inte Obligentias roll som uppdragstagare. Det gör inte heller det förhållandet att det fanns en återköpsgaranti utställd av Obligentia.

Mot bakgrund härav anser TR:n att Obligentia genom köpeavtalet med AEC och denuntiationen till BOP Bygg AB har avskurits från rådigheten över leasingobjekten och leasingavtalet i den utsträckning som rimligen bör krävas för att AEC:s förvärv skall åtnjuta sakrättsligt skydd mot Obligentias fordringsägare. Någon tvist råder inte mellan parterna om att det vid sådant förhållande föreligger separationsrätt för AEC beträffande de betalningar som gjorts till konkursboet. På anförda skäl skall AEC:s talan bifallas.

Domslut. TR:n fastställer dels att AEC Investment AB har bättre rätt än Obligentia Finans AB:s konkursbo till den egendom och de rättigheter som AEC har förvärvat genom köpeavtalet (bilaga 1), dels att AEC äger reparationsrätt till ett belopp som svarar mot av konkursboet uppburna leasingavgifter hänförliga till nyssnämnda egendom jämte ränta på beloppen enligt 6 § räntelagen från den dag då varje enskilt belopp har uppburits tills betalning sker.

Konkursboet överklagade i HovR:n för Västra Sverige och yrkade att HovR:n skulle ogilla AEC:s talan i målet.

AEC bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Fernqvist, hovrättsråden Ann-Christine Persson, referent, och Morard samt t f hovrättsassessorn Sjödahl Mellbin) anförde i dom d 29 april 1994: Domskalet. Parterna har i HovR:n anført och åberopat huvudsakligen i enlighet med vad som antecknats i TR:ns dom samt därutöver anført följande.

AEC: För det fall AEC tillerkänns separationsrätt. avseende leasingegendomen följer en accessorisk separationsrätt till rättigheterna enligt leasingavtalet, eftersom dessa rättigheter utgör avkastning av leasingegendomen. Endast om AEC skulle sakna separationsrätt till leasingegendomen är det av betydelse huruvida en sakrättsligt godtagbar denuntiation skett beträffande rättigheterna enligt leasingavtalet och sålunda självständig separationsrätt härtill föreligger.

Konkursboet: Någon accessorisk separationsrätt till de av konkursboet uppburna leasingavgifterna föreligger inte. Eftersom Obligentia AB varit ägare till såväl leasingegendomen som rättigheterna enligt leasingavtalet krävs för att AEC skall erhålla sakrättsligt skydd att denuntiationen avser både äganderätten till objekten och rättigheterna enligt avtalet.

Av den gjorda denuntiationshandlingen framgår att AEC från Obligentia förvärvat den aktuella egendomen jämte rättigheterna enligt tillhörande leasingavtal och att Obligentia även fortsättningsvis skulle sköta administrationen av kontraktet. Vidare får anses framgå att AEC kunnat kräva att leasetagaren betalade direkt till AEC. Vittnesförhöret vid TR:n visar att leasetagaren förstått det hela så att Obligentia hade att föra leasetagarens betalningar vidare till AEC. Det har alltså med tillräcklig tydlighet blivit klargjort för leasetagaren att Obligentia inte längre ägde för egen räkning förfoga över det som överlåtits utan fortsättningsvis agerade endast som uppdragstagare åt AEC. På grund härav och på de av TR:n i övrigt anförda skälen finner HovR:n att AEC erhållit sakrättsligt skydd för sitt förvärv.

Av parternas argumentering i HovR:n framgår att det mellan dem råder delade meningar om huruvida det vid nu angivet förhållande föreligger separationsrätt för AEC beträffande de efter hand förfallna leasingavgifter som betalats till konkursboet. Beträffande dessa avgifter gör HovR:n följande bedömning.

Enligt avtal mellan Obligentia och AEC var Obligentia skyldigt att redovisa dit influetna leasingavgifter till AEC. Vid sådant förhållande har AEC enligt 7 kap 23 § 3 st KL rätt att av konkursförvaltaren erhålla redovisning för de leasingavgifter som förfaller till betalning och inflyter till konkursboet efter konkursutbrottet. AEC intar härvid ställning av massaborgenär i konkursen. AEC kan visserligen, om förutsättningarna härför är uppfyllda enligt 1944 års lag om redovisningsmedel, ha separationsrätt till de till konkursboet influetna leasingavgifterna för det fall konkursboet försätts i konkurs, men detta saknar betydelse i förevarande fall. AEC:s yrkande om fastställelse av att AEC har separationsrätt till ett belopp motsvarande de av konkursboet uppburna leasingavgifterna jämte ränta kan på grund av det anförda inte lagligen bifallas. Något annat AEC:s yrkande beträffande de nu ifrågavarande beloppen än att AEC skulle ha separationsrätt till dessa föreligger ej till bedömning.

Domslut. HovR:n fastställer TR:ns domslut i vad däri fastställts att AEC Investment AB har bättre rätt än Obligentia Finans AB:s konkursbo till den egendom och de rättigheter som AEC Investment AB förvärvat genom det köpeavtal, som fogats som bilaga till TR:ns dom.

HovR:n lämnar, med ändring av TR:ns dom, utan bifall AEC Investment AB:s yrkande om fastställande av att AEC Investment AB äger separationsrätt till ett belopp som svarar mot av konkursboet uppburna leasingavgifter till nämnda egendom jämte ränta.

Konkursboet (ombud advokaten K.E.) överklagade och yrkade att HD skulle ogilla AEC:s talan om bättre rätt till den egendom och de rättigheter som framgår av det köpeavtal som fogats som bilaga till TR:ns dom.

AEC (ombud advokaten S.L.) bestred ändring. Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Landin, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom: Domskalet. I målet är fråga om det sakrättsliga skyddet för köparen vid s k investerleasing avseende lös egendom.

Investerleasing tillgår så att en förmedlare, vanligtvis en bank eller ett finansbolag, ingår ett leasingavtal med en leasetagare avseende viss egendom. Härefter inträder en tredje part, investorn, som ofta är ett industriföretag som vill anskaffa egendom som utgör avskrivningsunderlag, och som köper den utleasade egendomen inklusive det redan ingångna leasingavtalet av förmedlaren. Ixasetagaren erhåller underrättelse, denuntieras, om överlåtelsen och fortsätter härefter att erlägga leasingavgifterna till investorn. Alternativt åtar sig förmedlaren att på investorns uppdrag även fortsättningsvis administrera leasingavtalet. I sådant fall fortsätter leasetagaren att erlägga leasingavgifterna till förmedlaren, som har att vidarebefordra dessa till investorn. Även andra former av investerleasing förekommer. (För en mer ingående beskrivning av investerleasing, se SOU 1994:120 s 235 f.)

I förevarande fall har Obligentia (förmedlaren) i samband med överlåtelsen till AEC (investorn) åtagit sig att ombesörja fakturering och betalningspåminnelser gentemot BOP Bygg AB (leasetagaren) samt att månatligen redovisa beloppen till AEC. Obligentia fakturerade leasetagarna i eget namn och dessa kunde med befriande verkan betala till detta bolag. Dessutom fanns en återköpsgaranti enligt vilken Obligentia förband sig att på AEC:s begäran under vissa närmare angivna villkor överta leasingavtalet och den däri angivna egendomen om inte leasetagaren fullgjorde sina skyldigheter enligt leasingavtalet.

Det sakrättsliga spørsmål som tvisten gäller är huruvida den denuntiation som ostridigt förekommit fått sådan rådighetsavskärande verkan som krävs för att AEC:s förvärv av egendomen skall vara sakrättsligt skyddat.

Sakrättsligt skydd vid förvärv av lös egendom uppkommer normalt genom tradition av egendomen till förvärvaren. Vad gäller egendom i tredje mans besittning uppkommer motsvarande skydd genom att denne erhåller denuntiation om överlåtelsen av förvärvaren eller av den som överlätit egendomen. Det saknas stadgande i lag om krav på denuntiation i sistnämnda fall men reglerna om detta vid överlåtelse av enkla skuldebrev och pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man anses vara analogiskt tillämpliga (se t ex Adlercreutz, Finansieringsformers rättsliga reglering s 36, Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom s 485 f, Hessler, Allmän sakrätt s 101 och 241, Håstad, Sakrätt avseende lös egendom 5 u, s 224 och SOU 1994:120 s 172).

I förarbetena till 31 § lagen (1936:81) om skuldebrev framhölls att en överlåtelse av ett enkelt skuldebrev inte borde få omedelbar rättsverkan mot överlåtarens borgenärer, utan att det fanns ett behov av att överlåtelsen skulle kunna kontrolleras även av utomstående och därigenom förhindra påhittade uppgörelser i syfte att försämra borgenärens rätt. Ett införande av traditionskrav på samma sätt som vid överlåtelse av lös egendom diskuterades men ansågs inte lämpligt. I stället valdes denuntiation till gäldenären som sakrättsligt moment. Det närmare syftet med denuntiationen angavs vara att den faktiska möjligheten att förfoga över den tillgång det gäller genom åtgärden överflyttas från överlåtare till förvärvaren (NJA II 1936 s 112 f och 116).

Vad gäller kravet på innehållet i denuntiationen har framhållits att den måste innebära att överlåtare effektivt skall avskäras från att disponera det överlåtna godset (se Adlercreutz a a s 36 och Helander a a s 384 f).

Av ett tidigare avgörande i HD (NJA 1949 s 164) framgår att en denuntiation till besittningshavaren, som innehöll uppgift om att säljaren av egendomen tillsvi vidare fick använda den, inte gav köparen sakrättsligt skydd mot säljarens borgenärer, eftersom säljaren även efter denuntiationen ägt att utan köparens medverkan för eget bruk uttaga egendomen hos besittningshavaren. Det kan således inträffa att denuntiationen förlorar sin sakrättsligt skyddande verkan om överlåtare inte därigenom avskurits från rådigheten över egendomen. I den juridiska litteraturen har situationen beskrivits så att förvärvaren inte får borgenärsskydd för sitt förvärv eftersom risk föreligger att överlåtare missbrukar det rådighetssken han har möjlighet att få (se Lindskog i JT 1991-92 s 278).

Av vad som anförts ovan framgår att ganska stränga krav ställs på innehållet i denuntiationen för att den skall anses vara rådighetsavskärande vid överlåtelse av lös egendom som finns i tredje mans besittning. Inte bara intresset av offentlighet och behovet av att förhindra skentransaktioner talar för att sådana stränga krav upprätthålls utan även den omständigheten att denuntiationen uppfyller samma sakrättsliga funktion som traditionen vid överlåtelse av lös egendom.

Innehållet i den nu aktuella denuntiationen innebär enligt sin ordalydelse att leasetagaren även fortsättningsvis skulle fullgöra sina skyldigheter direkt till Obligentia. Detta ger vid handen att Obligentia haft möjlighet att efter överlåtelsen utan samtycke från AEC på olika sätt disponera över egendomen och dess avkastning. Denuntiationen kan därför inte anses vara rådighetsavskärande på sätt som krävs för att AEC:s förvärv skall vara sakrättsligt skyddat. Konkursboets talan skall därför bifallas.

Domslut. Med ändring av HovR:ns dom ogillar HD AEC Investment AB:s talan i själva saken.

HD (JustR:n Vängby, Jermsten, Lind, Lennander, referent, och Regner) beslöt följande dom: Domskäl. I målet är ostridigt, att de omtvistade leasingobjekten jämte tillhörande hyresavtal överlåtits från Obligentia till AEC enligt ett mellan parterna bindande köpeavtal.

I köpeavtalet angavs, att överlåtelsen skedde med förbehåll för leasingkundens rätt. Vidare förband sig Obligentia att, mot viss provision, ombesörja fakturering och betalningspåminnelser gentemot leasingkunden samt att varje månad avge redovisning till AEC.

Twisten gäller, huruvida överlåtelsen av leasingobjekt och hyresavtal är verksam mot Obligentias borgenärer. Tvisten omfattar däremot inte de hyresbelopp som förfallit till betalning före konkursbeslutet.

Vid bedömningen av överlåtelsens sakrättsliga giltighet aktualiseras till en början frågan, huruvida någon skillnad kan göras mellan rätten till leasingobjekten och rätten till dessas avkastning, dvs hyresavtalet.

Om det i en konkurs visar sig att olika borgenärer gör anspråk på å ena sidan ett objekt och å andra sidan dess avkastning anses den grundläggande principen vara, att den borgenär som har företrädesrätt till objektet också har företrädesrätt till den avkastning som utfaller efter konkursbeslutet (jfr t ex rättsfallet NJA 1993 s 524 på s 526). Denna princip bör tillämpas även i förevarande fall. Eventuellt kunde det i och för sig hävdas, att tonvikten här snarare borde läggas på hyresfordringen än på objektet. Bland annat praktiska skäl talar dock för att även i föreliggande situation se objektet som huvudsaken. (Jfr Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 5 uppl 1994, s 252 f, 336 f och SOU 1994:120 s 176.)

Avgörande är således i första hand, huruvida AEC kan åberopa en sakrättsligt skyddad rätt till leasingobjekten, medan rätten till leasingavtalen får betraktas som avkastning vilken följer med rätten till objektet.

När en överlåtelse avser lös egendom som finns i tredje mans - i detta fall leasingkundens - besittning anses köparens skydd mot säljarens borgenärer inträda i och med att säljaren eller köparen underrättar (denuntierar) tredje man om att överlåtelse skett (jfr 31 § skuldebrevslagen och t ex Rodhe, Handbok i sakrätt, 1985, s 211).

Det är ostridigt, att leasingkunden underrättats om överlåtelsen. Frågan är emellertid, om underrättelsen uppfyller de krav som bör ställas på en godtagbar denuntiation.

I denuntiationshandlingen anges inledningsvis, att AEC "inköpt aktuellt objekt med vidhängande leasingavtal" från Obligentia. Ett sådant meddelande innebär, att tredje mannen blir skyldig att respektera förvärvarens rätt och att han blir både skyldig och berättigad att utlämna egendomen till denne, och inte till överlåtaren, när han inte längre själv skall förvara den (jfr t ex NJA II 1936 s 92, 160 f och Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom, 1984, s 384 ff). Om något annat skall gälla måste det således uttryckligen sägas eller framgå av denuntiationen.

Härefter uppges i denuntiationshandlingen, att Obligentia även fortsättningsvis kommer att sköta administrationen av kontraktet, varefter tilläggs: "Detta påverkar alltså inte Er ställning såsom leasingkund. Ni skall därför även fortsättningsvis fullgöra Era skyldigheter direkt till Obligentia Finans AB."

Det är inte alldeles givet, hur leasingkunden haft skäl att tolka detta meddelande (jfr NJA 1994 s 668), främst då det gäller innebörden av ordet "skyldigheter". De skyldigheter som kunden även fortsättningsvis hade att fullgöra direkt till Obligentia skulle i och för sig även kunna innefatta skyldigheten att återlämna objektet efter leasingavtalets upphörande.

Leasingkunden har i TR:n uppgivit, att han uppfattade läget så att AEC hade gått in och köpt leasingobjekten, men att han skulle fortsätta att betala leasingavgifterna till Obligentia, som hade fått ställning av "förvaltare" och som i den egenskapen skulle föra betalningarna vidare till AEC.

Det måste i vart fall anses framgå av denuntiationen, att objektet endast fick utlämnas till Obligentia i egenskap av uppdragstagare åt AEC, om ett återlämnande skulle bli aktuellt efter en förtida uppsägning av leasingavtalet eller efter den avtalade leasingtidens slut.

Frågan blir då, huruvida en denuntiation kan anses godtagbar, om dess innebörd är att tredje mannen även framöver kan prestera till överlåtaren, därför att denne i fortsättningen skall fungera som uppdragstagare åt förvärvaren.

I NJA 1949 s 164 underkändes en underrättelse som innehöll ett meddelande om att överlåtaren tillsvidare själv fick använda egendomen. Av rättsfallet framgår att en denuntiation som innebär, att överlåtaren utan medverkan av förvärvaren får för eget bruk uttaga egendomen hos tredje mannen, inte är giltig. Däremot besvaras inte frågan, vad som skulle ha gällt om överlåtaren haft rätt att uttaga egendomen endast som ombud för förvärvaren.

Det grundläggande syfte som kravet på sakrättsligt moment är avsett att tillgodose är att förhindra skentransaktioner, dvs transaktioner som inte är allvarligt menade då de företas eller som är konstruerade i efterhand. Det sakrättsliga momentet, i förevarande fall denuntiation, kan fylla denna funktion på två sätt. Det ena är, genom att denuntiationen ger en viss yttre manifestation av den företagna transaktionen, vilket kan förhindra konstruktioner i efterhand. Det andra är, genom att denuntiationen medför en viss oppoffring för överlåtaren, vilket kan förhindra transaktioner som inte är allvarligt menade. (Se tex Hessler, Allmän sakrätt s 90 ff, 253 och NJA II 1936 s 112 ff, 116 f.)

I sistnämnda hänseende uttalas i förarbetena till 31 § skuldebrevslagen, att denuntiationen överflyttar "den faktiska möjligheten att förfoga över den tillgång det gäller" från överlåtaren till förvärvaren (NJA II 1936 s 113, 116). Uttalandet synes närmast syfta på det förhållandet att överlåtaren genom denuntiationen förlorar sin faktiska möjlighet att överlåta och pantsätta egendomen (den s k förfogandelegitimationen). I litteraturen har emellertid frågan ställts om det därutöver bör krävas att överlåtaren förlorar sin betalningslegitimation enligt 29 § skuldebrevslagen (se t ex Håstad, Sakrätt s 250 f).

I och för sig föreligger det ett nära samband mellan borgenärsskydd och betalningslegitimation. Normalt sett medför en korrekt denuntiation att överlåtarens betalningslegitimation upphör (jfr t ex NJA 1989 s 671, där det framgår att en gäldenär som tagit del av en klar och tydlig denuntiation måste anses vara i sådan ond tro som avses i 29 §, vilket innebär att överlåtaren inte längre är legitimerad att uppbära betalning). Någon fullständig sammankoppling föreligger emellertid inte, såsom framgår redan av lagtextens ordalydelse. Som förutsättning för borgenärsskydd uppställs i 31 § ett krav på att gäldenären underrättats om överlåtelser, medan det i 29 § som förutsättning för att gäldenären skall kunna betala med befriande verkan till överlåtaren uppställs ett krav på att gäldenären varken visste eller hade skäligen anledning att misstänka att denne inte längre ägde uppbära betalning. Sålunda ger varken avfattningen av lagtexten eller några uttalanden i förarbetena grund för slutsatsen att man vid tillämpningen av reglerna om borgenärsskydd i 31 § skulle beakta de förutsättningar som enligt 29 § föreligger för betalningslegitimation. Som jämförelse kan här till nämnas att det beträffande löpande skuldebrev för borgenärsskydd är tillräckligt att skuldebrevet traderas, 22 § skuldebrevslagen, medan det för att förhindra, att gäldenären med befriande verkan erlagger räntor och amorteringar i enlighet med skuldebrevet

till överlåtaren, krävs att gäldenären underrättas om överlåtelsen, 20 § samma lag.

Den fråga som i stället blir av avgörande betydelse är, i vad mån en denuntiation som - i den situation som är aktuell i detta mål - innehåller ett meddelande om, att egendomen i fortsättningen får utlämnas till överlåtaren som uppdragstagare åt förvärvaren, kan fylla funktionen att förhindra efterhandskonstruktioner och transaktioner som inte är allvarligt menade då de företas.

Till att börja med kan konstateras att även en denuntiation, som innehåller ett meddelande av nu nämnd innebörd, ger en yttre manifestation av den företagna rättshandlingen och därför som sådan kan fungera som ett hinder mot efterhandskonstruktioner.

Det är vidare klart att även en sådan denuntiation överflyttar legitimationen att överlåta och pantsätta den överlåtna egendomen från överlåtaren till förvärvaren. I vart fall gäller detta under leasingavtalets löptid. Det kan härvid noteras, att ett avtal om finansiell leasing normalt är tänkt att gälla under objektets hela ekonomiska livstid.

Härtill kommer, att förvärvaren har möjlighet att när som helst meddela tredje mannen att uppdraget upphört och att alla prestationer i fortsättningen skall ske till förvärvaren själv.

I beaktande av det som nu sagts får det anses väga mindre tungt att överlåtaren, trots att han inte har någon rätt att förfoga över egendomen för egen del ändå erhåller ett visst sken av rådighet, ifall egendomen i samband med leasingavtalets upphörande överlämnas till överlåtaren för vidarebefordran till förvärvaren.

Det sagda innebär, att den denuntiation som företagits i målet skall godtas, oavsett om den har inneburit att leasingkunden, sedan leasingavtalet upphört, kunnat överlämna leasingobjekten till Obligentia som uppdragstagare åt AEC.

Domslut. HD fastställer HovR:ns domslut.

II

Josam Lastbilsteknik AB (Josam) förde efter stämning å Obligentia Finans AB:s konkursbo vid Göteborgs TR den talan som framgår av TR:ns dom.

TR:n (chefsrådmannen Ogvall samt rådmännen Orrhage och Krantz) anförde i dom d 20 dec 1991: Bakgrund. Obligentia Finans AB (Obligentia) bedrev under flera år olika typer av finansiell verksamhet, bl a leasingverksamhet. I samband med denna verksamhet ingick Obligentia avtal med flera s k investorer. Vid s k tvåpartsleasing överlät Obligentia såväl leasingobjektet som rättigheterna enligt leasingavtalen.

Den 17 jan 1990 träffade Josam ett avtal med Obligentia om tvåpartsleasing varigenom samtliga rättigheter till i avtalet angivna leasingobjekt och leasingavtal överläts till Josam. I samband med upprättandet av detta överlåtelseavtal tecknades en överlåtelseförklaring på samtliga berörda leasingavtal innan de överlämnades till Josam. Samtidigt med överlåtelseavtalen träffades även ett administrationsavtal mellan Josam och Obligentia. Administrationsavtalet innebar bl a att Obligentia skulle ombesörja avisering och inkassering av leasingavgifterna för Josams räkning och att leasingavgifterna skulle redovisas till Josam. I anslutning härtill lät Obligentia i september 1990 öppna ett särskilt konto, kallat klientmedelskonto, hos Gotabanken.

Den 27 febr 1990 pantsatte Josam samtliga sina rättigheter enligt leasingavtalen hos S-E-Banken. Leasingkunderna har underrättats om såväl

överlåtelsen till Josam som pantsättningen till S-E-Banken. Underrättelse har skett dels genom en skrivelse som undertecknats av ställföreträdare för såväl Obligentia som Josam dels genom ett meddelande från S-E-Banken. Leasingkunderna har nästan i samtliga fall med sina namnunderskrifter bekräftat att de mottagit underrättelserna. I dessa har leasingkunderna upplysts om att Obligentia även i fortsättningen skall inkassera leasingavgifterna men att detta skall ske för S-EBankens räkning.

Den 26 nov 1990 försattes Obligentia i konkurs. Fram till konkursutbrottet skulle till Obligentia influtna leasingavgifter redovisas till Josam. Konkursförvaltaren har efter konkursutbrottet hävdats att Josam inte har någon rätt till de leasingavgifter som Obligentia uppburit från leasingkunderna för Josams räkning.

Administrationsavtalet har efter uppsägning från Obligentias sida upphört att gälla fr o m d 31 dec 1990.

Yrkanden. Josam har yrkat att Obligentia Finans AB:s konkursbo (konkursboet) skall åläggas att till Josam betala 516 653 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 447 730 kr från d 1 dec 1990, på 66 546 kr från d 1 jan 1991 och på 2 377 kr från d 13 april 1991, allt till dess full betalning sker. Av det yrkade kapitalbeloppet avser 369 477 kr oredovisade slutlikvider som inbetalats till Obligentia innan Obligentia försattes i konkurs. Josam har beräknat ränta på dessa likvider från respektive dag för deras inbetalning till d 1 dec 1990, då de enligt Josams mening skulle ha redovisats. Summan av dessa räntor är 4 253 kr, vilket belopp även det ingår i kapitalbeloppet. Vidare ingår i kapitalbeloppet 74 000 kr avseende av Obligentia före konkursbeslutet mottagna men inte redovisade leasingavgifter. Josam är berättigat till ränta från d 1 dec 1990 även på detta belopp. Av det sagda framgår att Josam har att erhålla ränta från d 1 dec 1990 på sammanlagt 447 730 kr. Av det yrkade kapitalbeloppet avser vidare 66 014 kr leasingavgifter som inbetalats till konkursboet. Dessa avgifter skulle ha redovisats senast d 31 dec 1990. Enligt Josams beräkning utgör ränta på dessa avgifter från respektive dag för deras inbetalning till d 31 dec 1990 sammanlagt 532 kr, vilket belopp även det ingår i kapitalbeloppet. Härav följer att Josam är berättigat till ränta från d 1 jan 1991 på sammanlagt 66 546 kr. Leasingkunder har till konkursboet inbetalat leasingavgifter med 13 505 kr d 3 dec, 12 113 kr d 4 dec och 14 019 kr d 6 dec 1990. Dessa leasingavgifter skulle ha redovisats till Josam senast d 31 dec 1990. Ränta för tiden till den dagen har Josam beräknat till 370 kr. Avgifterna om 14 019 kr och 12 113 kr, eller sammanlagt 26 132 kr, har redovisats till Josam d 3 april och avgiften om 13 505 kr d 12 april 1991. Från d 1 jan 1991 tills redovisningarna uppgår av Josam beräknad ränta till 2 007 kr. I kapitalbeloppet ingår därför även räntor med 2 377 kr. Josam har också rätt till ränta från d 13 april 1991 på nyss nämnt belopp.

Konkursboet har medgivit att utge ränta på 13 505 kr från d 3 dec 1990 till d 12 april 1991, på 12 113 kr från d 4 dec 1990 till d 3 april 1991 och på 14 019 kr från d 6 dec 1990 till likaledes d 3 april 1991, beräknad efter de räntesatser som konkursboet vid var tid erhållit, - - -. Konkursboet har bestritt all övrig mot boet förd talan. Konkursboet har vitsordat yrkat belopp om 369 477 kr samt ränta därå från d 26 nov 1990 tills betalning sker enligt de av konkursboet angivna räntesatserna. Konkursboet har även vitsordat yrkat belopp om 74 000 kr och ränta därå under samma tid efter samma beräkningssätt, för den händelse det skulle befinnas att ränta skall utgå på detta belopp, trots att det är att bedöma som en oprioriterad fordran i konkursen. Konkursboet har slutligen vitsordat det yrkade beloppet om 66 014 kr jämte ränta därå från d 1 jan 1991 tills betalning sker, beräknad på enahanda sätt.

Parternas grunder. Josam har anfört: De pengar som influtit till Obligentia och som härrör från de till Josam överlåtna leasingkontrakten är Josams egendom och har av Obligentia respektive av konkursboet uppburits med redovisningsskyldighet. Konkursboet är därför skyldigt att genast utbetala

kapitalbeloppet jämte ränta därå. Lagen om redovisningsmedel och 7 kap 24 § KL åberopas. Grunden för ränteyrkandet är att konkursboet är skyldigt att utge ränta å beloppen från respektive inbetalningsdag till dess redovisning bort ske och därefter enligt 3 och 6 §§ räntelagen till dess betalning sker.

Konkursboet har anfört: Beträffande de medel som har influtit till Obligentia före konkursutbrottet är lagen om redovisningsmedel i och för sig tillämplig. De influtna medlen har emellertid inte hållits åtskilda från Obligentias egna medel utan hållits sammanblandade med dessa varför de influtna medlen förlorat sin karaktär av redovisningsmedel. Det särskilda kontot hos Gotabanken kan inte anses ha varit ett klientmedelskonto fastän det har kallats så. De sammanlagt 74 000 kr som avser mottagna men inte redovisade leasingavgifter har till huvudsaklig del insatts på annat konto. För det fall TR:n skulle finna att separationsrätt föreligger görs i andra hand gällande att Josam inte har uppnått sakrättsligt skydd gentemot konkursboets övriga borgenärer för sin rätt till betalning enligt leasingavtalen och att Josam på grund därav inte är berättigat att genast erhålla det i den delen yrkade beloppet. Beträffande medel som influtit efter konkursutbrottet är lagen om redovisningsmedel inte tillämplig. I samband med konkursen träder i stället de sakrättsliga skyddsreglerna in. De denuntiationer som i form av underrättelserna skett till leasingtagarna är inte tillräckliga. Eftersom det nämligen i dessa uppgivits att Obligentia även i fortsättningen skulle vara betalningsmottagare och betalningsströmmarna hela tiden oförändrat gått till Obligentia har Obligentia inte tillräckligt klart avskurits från rätten att råda över de influtna medlen. De denuntiationer som gjorts av Obligentia och Josam har inte förändrat rättsläget eftersom kunderna med befriande verkan kunnat fortsätta att betala till Obligentia. Genom denuntiationerna från S-E-Banken har Josam erhållit sakrättsligt skydd för leasingobjekten. Däremot har denuntiationerna inte förändrat rättsläget vad gäller leasingavtalen. Grunden för bestridandet är sammanfattningsvis att Josam på grund av att denuntiationerna varit bristfälliga inte har erhållit något sakrättsligt skydd för de medel som influtit efter konkursutbrottet. Konkursboet är därför rätt betalningsmottagare. Administrationsavtalet medför inte någon skyldighet för konkursboet att redovisa ränta. Någon ränta på uppburna belopp har aldrig tidigare redovisats till Josam. Administrationsavtalet saknar vidare bestämmelser om när redovisning skall ske. Josams ränteyrkanden innefattar till viss del ränta på framräknade räntebelopp ("ränta på ränta"). Grund för sådan räntefordran saknas.

Josam har genmält: Pengarna som influtit på klientmedelskontot i Gotabanken kan inte anses ha blivit sammanblandade med Obligentias egna medel och de är utåt sett att anse som avskilda. Gotabanken har bedömt dem som klientmedel. Enstaka insättningar och uttag av Obligentias egna medel förtar inte kontot dess karaktär av klientmedelskonto.

Bevisning. Josam har som bevis åberopat bl a överlåtelseavtal mellan Obligentia och Josam, administrationsavtalet, ett exempel på generell pantförskrivning, varigenom Josam till S-E-Banken pantförskrivit sina rättigheter mot en leasingkund och S-E-Banken befullmäktigat Obligentia att uppbära betalningar enligt leasingavtalet, samt ett exempel på de underrättelser som ställföreträdare för Josam och Obligentia sänt till leasingkunderna med besked om att Obligentia befullmäktigats av S-E-Banken att uppbära betalningar enligt leasingavtalen.

Konkursboet har - förutom samma exempel på generell pantförskrivning och underrättelse till leasingkunderna - som bevis åberopat en kontoanalys för tiden d 1 okt-d 30 nov 1990 rörande det särskilda kontot i Gotabanken och sex avier avseende transaktioner på det kontot.

Domskal. Till en början har TR:n att avgöra huruvida de till Obligentia influtna medlen hållits avskilda i enlighet med föreskrifterna i lagen om redovisningsmedel med påföljd av redovisningsskyldighet förelegat för Obligentia.

Enligt vad som framgår av förarbetena till lagen om redovisningsmedel (jfr NJA II 1944 s 411) och doktrinen (jfr Walin, Separationsrätt s 111) kan medel som insatts på ett redovisningskonto inte anses behörigen avskilda, om syssломannen genom insättningar och uttag för egen del använder kontot som ett vanligt privat konto. Vid bedömningen av om medlen skall anses avskilda bör enligt samma rättskällor ganska stränga krav upprätthållas.

Till utredning av frågan om det särskilda kontot hos Gotabanken varit att anse som ett klientmedelskonto har konkursboet åberopat kontoanalysen för att styrka att kontot använts inte bara för insättning av medel som inlutit från leasingkunderna utan också för insättningar och uttag av Obligentias egna medel. Av kontoanalysen låter sig utläsas att kontot använts långtifrån bara vid några enstaka transaktioner avseende Obligentias egna medel.

TR:n finner härigenom utrett att sammanblandning förekommit av Obligentias egna medel med inte endast det mottagna beloppet om sammanlagt 74 000 kr utan även med övriga inlutna leasingmedel. Vid sådant förhållande kan Obligentia inte anses ha hållit inlutna leasingmedel avskilda i sådan ordning att de behållit sin karaktär av redovisningsmedel för vilka Obligentia varit redovisningsskyldigt. De yrkanden som hänför sig till leasingavgifter som inlutit före konkursutbrottet kan därför inte bifallas.

TR:n övergår så till att pröva frågan om Josam erhållit något sakrättsligt skydd för de medel som inlutit efter Obligentias konkursutbrott.

Konkursboet har hävdatt att de denuntiationer, vilka ostridigt ägt rum, inte varit tillräckliga enär Obligentia inte genom dem avskurits från rätten att råda över inlutna medel, detta eftersom leasetagarna även i fortsättningen kunnat betala till Obligentia med befriande verkan. Josam har därför enligt konkursboet inte erhållit något sakrättsligt skydd för de medel som inlutit efter konkursutbrottet. Leasetagarna har genom denuntiationerna underrättats om överlåtelsen från Obligentia till Josam liksom att Obligentia fortsättningsvis skulle företräda Josam i fråga om administrationen av leasingavtalen. Obligentia har härefter inte kunnat förfoga över leasingavtalen genom en ny överlåtelse och har inte heller haft någon rätt att för egen del uppbära betalning från leasetagarna (jfr NJA I 1949 s 164, där situationen var annorlunda eftersom överlåtaren även efter denuntiationen ägde för eget bruk disponera över det överlåtna objektet). Obligentia har i stället mottagit betalningarna i egenskap av uppdragstagare för Josam.

Josam har - oavsett vad som gäller enligt administrationsavtalet mellan Obligentia och Josam - haft möjlighet att anvisa leasetagarna att erlægga betalning direkt till Josam. Josam har med andra ord haft möjlighet att när som helst kunna styra betalningsströmmarna från leasetagarna direkt till sig.

Nu nämnda omständigheter talar enligt TR:ns mening med styrka för att Josam genom denuntiationerna till leasetagarna har erhållit sakrättsligt skydd för de medel som inlutit till konkursboet. Denna uppfattning synes också ha stöd i doktrinen (jfr Walin i Festskrift till Welamson s 488). Den omständigheten att leasetagarna kunnat med befriande verkan erlægga betalning direkt till Obligentia föranleder ej annan bedömning.

Konkursboet skall därför förpliktas att till Josam utge fordrat belopp om 66 014 kr.

Konkursboet skall även enligt sitt medgivande förpliktas utge ränta på de från konkursboet till Josam redovisade beloppen om 13 505 kr, 12 113 kr och 14 019 kr.

TR:n finner ej skäl att ränta skall beräknas efter annan räntesats än Josam yrkat.

Konkursboet bör förpliktas att utge ränta på 66 014 kr med yrkat belopp om 532 kr.

Enligt TR:ns bedömning är Josam inte berättigat till ränta på utdömda räntebelopp.

Domslut. Obligentia Finans AB:s konkursbo skall till Josam Lastbilsteknik AB betala 68 923 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 66 014 kr från d 1 jan 1991 tills betalning sker. Käromålet i övrigt lämnas utan bifall.

Såväl Josam som konkursboet överklagade TR:ns dom i HovR:n för Västra Sverige.

Josam yrkade att HovR:n skulle bifalla dess vid TR:n förda talan, dock med den ändringen att yrkandet om betalning av delbeloppet 74 000 kr, utgörande av leasingkunder före konkursen inbetalda räntor eller förhöjda avgifter, nedsattes till 13 000 kr.

Konkursboet yrkade befrielse från skyldigheten att utge 66 546 kr av det av TR:n utdömda beloppet jämte ränta på 66014 kr från d 1 jan 1991 till dess betalning sker.

Parterna bestred varandras yrkanden.

HovR:n (hovrättspresidenten Lindh, hovrättslagmannen Fernqvist samt hovrättsråden Lindskog, referent, och Morard) anförde i dom d 11 okt 1993: Domskäl. HovR:n behandlar först frågan om Josam erhållit sakrättsligt skydd gentemot konkursboets övriga borgenärer för sin rätt till betalning enligt leasingavtalen.

Av de gjorda denuntiationerna framgår att Josam förvärvat den aktuella egendomen jämte rättigheterna enligt tillhörande hyresavtal, att den förvärvade egendomen pantsatts hos Skandinaviska Enskilda Banken som uppdragit åt Obligentia att uppbära betalningen enligt avtalet samt att uppdraget när som helst kunnat återkallas genom underrättelse till leasetagarna. Det har således klargjorts för leasetagarna att Obligentia inte längre var part i leasingavtalen och inte hade kvar några rättigheter enligt dessa utan fortsättningsvis endast agerade som uppdragstagare åt den betalningsberättigade. På grund härav och på de av TR:n i övrigt anförda skälen finner HovR:n att Josam genom denuntiationerna erhållit sakrättsligt skydd för såväl de överlåtna föremålen som sina fordringar enligt leasingavtalen.

Då Obligentia enligt administrationsavtalet med Josam varit skyldigt att redovisa inflytande betalningar enligt leasingavtalen till Josam följer av 7 kap 23 § KL att konkursförvaltaren varit skyldig att till Josam redovisa till konkursboet influtna medel. Konkursboets vadetalan kan således inte vinna bifall.

Vad avser de medel som influtit före konkursutbrottet återstår att besvara frågan huruvida dessa hållits behörigen avskilda eller om de sammanblandats med Obligentias egna medel så att de inte skall vara förbehållna Josam. Härvidlag skall till en början konstateras att det är ostridigt mellan parterna att medlen insatts på ett konto hos Gotabanken vilket betecknats som klientmedelskonto.

Konkursboet har till stöd för sin uppfattning att sammanblandning skett hävdats att det på kontot förekommit, förutom medel av nu aktuellt slag, dvs betalningar från leasingkunder vid s k tvåpartsleasing, dels betalningar från leasingkunder vid s k trepartsleasing, dels betalningar från leasingkunder enligt leasingavtal med bilhandlare som pantsatt avtalen hos Obligentia, dels slutligen av Obligentia gjorda egna insättningar på kontot.

Vid tvåpartsleasing har som TR:n anført Obligentia till investorn överlåtit såväl leasingobjektet som rättigheterna enligt leasingavtalet. Vid trepartsleasing har Obligentia överlåtit leasingobjektet till investorn, som därefter hyrt ut detta till Obligentia. Obligentia har kvarstått som part i avtalet med brukaren och något avtalsförhållande mellan denne och investorn har inte uppkommit. Konkursboet har anført att Obligentia regelmässigt tagit ut högre leasingavgift av brukaren än den avgift som Obligentia erlade till investorn. De medel som brukarna i enlighet med avtalen betalade in till Obligentia har enligt konkursboet varit Obligentias egna.

Josam har inte ifrågasatt att vissa inbetalningar till kontot har avsett avgifter från brukare i trepartsleasing. Josam har dock inte vitsordat att dessa belopp utgjort Obligentias egna medel och har gjort gällande att rättsläget i vart fall är så oklart att insättningarna av beloppen på kontot inte bör medföra att på kontot inestående avgifter i tvåpartsleasingförhållanden därigenom skall anses inte längre vara avskilda för Josams räkning.

Betalningarna från leasingkunder till objekt vars ägare pantsatt avtalen hos Obligentia har enligt konkursboet avräknats mot bilhandlarnas låneskulder till Obligentia, varefter överskottet blivit Obligentias egna medel. Obligentia har också enligt konkursboet verkställt insättningar och uttag av egna medel på kontot vid ett stort antal tillfällen, bl a i avsikt att till investorer redovisa betalningar som ännu ej inlutit på kontot för att därigenom hindra ikraftträdande av träffade återköpsavtal.

Josam har intagit den ståndpunkten att merparten av nu angivna transaktioner avser kontrakt för vilka redovisningsskyldighet kan föreligga och att Obligentia har ansett transaktionerna vara av redovisningskaraktär.

För att medel, som någon mottagit för annan med skyldighet att redovisa för dem, skall anses avskilda för huvudmannens räkning ställs inga krav på publicitet eller i övrigt på iakttagande av viss form. I förarbetena till lagen (1944:181) om redovisningsmedel sägs att det inte är nödvändigt att en bankräkning avseende redovisningsmedel förses med beteckning som utvisar dess innehåll (NJA II 1944 s 411 f). Det talas om att medel kan anses avskilda om de läggs i ett särskilt kuvert. Det sagda ger vid handen att avsikten med företagna åtgärder - t ex insättande av medel på en viss bankräkning - har stor betydelse när det gäller att avgöra om därigenom ett avskiljande av medlen skett.

De omtvistade medlen har, som tidigare nämnts, insatts på ett konto med beteckningen klientmedelskonto. I det mellan Josam och Obligentia träffade administrationsavtalet stadgas att Obligentia skall inkassera, uppbära och inbetala betalningar avseende leasingavgifter samt att uppburna betalningar skall inbetalas på ett av Josam angivet konto. Obligentia har alltså varit skyldigt att redovisa de i enlighet med avtalet uppburna medlen till Josam. Det kan därför hållas för visst att Obligentia avsett att avskilja medlen för Josams räkning genom att placera dem på ifrågavarande konto. Fråga är då om medlen kan anses ha förlorat sin egenskap att vara avskilda för Josams räkning genom att de sammanblandats med andra medel på kontot.

Det kan då först konstateras att inbetalning av medel från brukare i s k trepartsleasingförhållanden förekommit i inte obetydlig omfattning. Hur det förhåller sig med äganderätten till sådana medel är ovisst; frågan synes inte ha varit föremål för HD:s prövning. Uttalanden i juridisk doktrin ger närmast uttryck för uppfattningen att de inte tillhör investorn - som ju inte står i något avtalsförhållande till brukaren - utan finansbolaget, i detta fall Obligentia (jfr Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 4 uppl s 187 f). En viss osäkerhet måste dock anses råda, och det finns även här skäl att beakta avsikten bakom gjorda transaktioner. I detta hänseende kan noteras att ingenting tyder på att Obligentia med insättningen av trepartsleasingmedlen på kontot avsett att åstadkomma sammanblandning med där inestående medel som tillkom

investor i tvåpartsleasingförhållanden. Det förhållandet att förstnämnda medel satts in på det som klientmedelskonto betecknade kontot tyder snarast på att Obligentia ansett medlen vara redovisningsmedel. Samma resonemang kan föras beträffande de medel som härrör från leasetagare till pantsatta objekt - dessa medel har ju inte kommit tillhöra Obligentia direkt utan först sedan avräkning skett med ägarna till uthyrda objekt.

Vad slutligen avser de insättningar och uttag av Obligentias egna medel som i övrigt påstås ha förekommit på kontot framgår det inte särskilt klart av den i målet framlagda bevisningen vare sig i vilken utsträckning sådana transaktioner förekommit eller vad för slags transaktioner det varit fråga om. Oklarhet i detta hänseende måste gå ut över konkursboet som är den av parterna som har möjlighet att föra bevisning om vad som inträffat på kontot. Det är i vart fall inte så att varje förekomst av egna medel på ett redovisningskonto medför att samtliga medel där förlorar sin egenskap att vara avskilda - jämför vad som sägs i förarbetena till redovisningslagen (NJA II 1944 s 411) om att underlåtenhet på grund av förbiseende att ta ut tillgodohavande som tillkommer sysslomannen inte bör medföra att bankräkning med redovisningsmedel förlorar sin speciella karaktär.

På grund av det nu sagda och då även en något slarvigt skött redovisningsräkning bör kunna godtas om det framgår att sysslomannen avsett att hålla medlen avskilda genom insättningen (jfr Walin, Separationsrätt s 112), anser HovR:n att ifrågavarande medel hållits avskilda i sådan ordning att de behållit sin karaktär av redovisningsmedel. Josams vadetalan skall därför bifallas såvitt däri yrkats förpliktande för konkursboet att utge från leasingkunder inlutna belopp om tillhoppa 382 477 kr jämte till d 1 dec 1990 upplupna räntor om 4 253 kr.

Enligt HovR:ns mening är Josam berättigat till ränta enligt 6 § räntelagen på summan av kapitalbeloppen och upplupen ränta från respektive förfallodag.

Domslut. Med ändring av TR:ns dom förpliktar HovR:n Obligentia Finans AB:s konkursbo att till Josam Lastbilsteknik AB utge 455 653 kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen på 386 730 kr från d 1 dec 1990, på 66 546 kr från d 1 jan 1991 och på 2 377 kr från d 13 april 1991, allt till dess full betalning sker.

Konkursboet (ombud advokaten K.E.) överklagade och yrkade att HD skulle, med undantag för ett belopp om 2 377 kr avseende ränta vilket konkursboet i TR:n medgett att utge, ogilla Josams talan.

Josam (ombud advokaten S.S.) bestred ändring. Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Landin, föreslog i betänkande att HD skulle meddela följande dom: Domskäl. I målet är såvitt gäller rätt till betalning enligt leasingavtalen i första hand fråga om Josam erhållit sakrättsligt skydd för denna rätt. Vidare är i målet fråga om dröjsmålsränta skall utgå på det av konkursboet medgivna räntebeloppet.

Den typ av tvåpartsleasing tvisten om sakrättsligt skydd gäller är en form av s k investorleasing och tillgår så att en förmedlare, vanligtvis en bank eller ett finansbolag, till en början ingår ett leasingavtal med - - - se föredragandens betänkande i målet under I - - - SOU 1994:120 s 235 f.)

I förevarande fall har Obligentia (förmedlaren) i enlighet med ett i anslutning till överlåtelsen träffat administrationsavtal åtagit sig att för Josams (investorn) räkning ombesörja avisering och inkassering av leasingavgifter och redovisa dessa för Josam. Det sakrättsliga spörsmål som tvisten gäller är huruvida de denuntiationer som ostridigt förekommit fått sådan rådighetsavskärande verkan som krävs för att Josam skall ha uppnått sakrättsligt skydd för de medel som leasetagarna betalat in till Obligentia och till konkursboet. Det sakrättsliga skyddet för dessa medel torde följa samma regler som gäller för den utleasade

egendomen (se Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 5 u, s 252 och SOU 1992:120 s 175 f).

Sakrättsligt skydd - - - se betänkandet i målet under I - - - JT 1991-92 s 278).

Av vad som anförts ovan framgår att ganska stränga krav ställs på innehållet i denuntiationen för att den skall anses vara rådighetsavskärande vid dispositioner med egendom eller fordringsbevis som finns i tredje mans besittning. Inte bara intresset av kontroll för utomstående och behovet av att förhindra skentransaktioner talar för att sådana stränga krav upprätthålls utan även den omständigheten att denuntiationen uppfyller samma sakrättsliga funktion som traditionen vid överlåtelse av lös egendom.

Innehållet i de nu aktuella denuntiationerna innebär enligt sin ordalydelse att leasetagarna även fortsättningsvis skall erlägga betalning enligt sina hyresavtal direkt till Obligentia. Detta ger vid handen att Obligentia före konkursutbrottet haft möjlighet att även efter överlåtelsen utan samtycke från Josam disponera över inbetalda medel hänförliga till leasingavtalen och att konkursboet haft samma möjlighet efter konkursutbrottet. Denuntiationerna kan därför inte anses vara rådighetsavskärande på sätt som krävs för att dessa medel skall vara sakrättsligt skyddade. Vid denna bedömning har Obligentia och konkursboet inte genom inbetalning av medel från leasetagarna mottagit några främmande värden, varför någon reparationsrätt inte uppkommit för dessa medel oaktat de i förhållande till Josam kan ha mottagits med redovisningsskyldighet. Konkursboets talan skall därför redan på grund av vad som nu anförts vinna bifall såvitt gäller rätt till betalning enligt leasingavtalen.

Det av konkursboet medgivna räntebeloppet 2 377 kr utgör avkastningsränta på redovisningsfordran. Av rättsfallet NJA 1994 s 3 framgår att om inte annat avtalats dröjsmålsränta inte skall utgå på obetald dröjsmålsränta. Av samma rättsfall framgår att beträffande redovisningsfordran har dröjsmålsränta sedan gammalt ansetts kunna utgå på avkastningsränta. Anledning saknas att nu frångå denna bedömning. Vid dessa förhållanden bör Josam erhålla yrkad ränta på det av konkursboet medgivna räntebeloppet.

Domslut. Med ändring av HovR:ns dom ogillar HD Josam Lastbilsteknik AB:s talan i själva saken utom såvitt avser ett belopp om 2 377 kr jämte på detta belopp av HovR:n bestämd ränta.

HD (JustR:n Vängby, Jermsten, Lind, Lennander, referent, och Regner) beslöt följande dom: Domskäl. I målet är ostridigt, att leasingobjekten jämte tillhörande hyresavtal med för parterna bindande verkan överlåtits från Obligentia till Josam.

Enligt ett samtidigt träffat administrationsavtal åtog sig Obligentia att, mot viss ersättning, ombesörja avisering och inkassering av leasingavgifterna för Josams räkning samt att redovisa gjorda inbetalningar till Josam.

Efter förvärvet pantsatte Josam samtliga sina rättigheter enligt leasingavtalen till S-E-Banken. Josams talan har i målet förts i enlighet med en överenskommelse med banken.

Twisten gäller huruvida Josam, med giltighet mot Obligentias borgenärer, kan göra anspråk på dels till Obligentia före konkursen inbetalade belopp avseende leasingavgifter och slutlikvider för uthyrda objekt, dels till konkursboet inbetalade belopp avseende leasingavgifter.

Av betydelse för bedömningen av denna fråga är till att börja med, huruvida överlåtelsen skett på ett sakrättsligt verksam sätt. Om sakrättsskydd i och för sig anses föreligga måste därefter avgöras, huruvida Obligentia hållit de medel som inbetalats före konkursbeslutet avskilda på sådant sätt att Josam erhållit separationsrätt till dem enligt lagen (1944:181) om redovisningsmedel.

När en överlåtelse avser lös egendom som finns i tredje mans - i detta fall leasingkundens - besittning anses köparens skydd mot säljarens borgenärer inträda i och med att säljaren eller köparen underrättar (denuntierar) tredje man om att överlåtelse skett (jfr 31 § skuldebrevslagen och t ex Rodhe, Handbok i sakrätt, 1985, s 211).

Det är ostridigt att leasingkunderna underrättats om såväl överlåtelse till Josam som pantsättningen till banken. Frågan är emellertid, om underrättelserna uppfyller de krav som bör ställas på en godtagbar denuntiation.

I de underrättelser som leasingkunderna erhöles anges bland annat, att den aktuella egendomen överlåtits från Obligentia till Josam, att Josam pantsatt den till banken, att banken befullmäktigat Obligentia att för bankens räkning uppbära betalningar enligt hyresavtalet, att banken med omedelbar verkan kunde ändra detta uppdrag samt att kunden under leasingtiden inte utan bankens medgivande fick utlämna egendomen till annan än banken.

Det framgår således uttryckligen, att leasingobjekten inte utan bankens medgivande kunde utlämnas till Obligentia. Objekten har därigenom, såsom konkursboet medgivit, överlåtits med giltighet mot Obligentias borgenärer.

Såvitt därefter avser rätten till hyresavtalen och i anledning därav erlagda leasingavgifter blir bedömningen beroende av om betalningarna erlagts före eller efter konkursbeslutet.

Beträffande de leasingavgifter som betalats efter konkursbeslutet är att märka att det, om det i en konkurs visar sig att olika borgenärer gör anspråk på å ena sidan ett objekt och å andra sidan dess avkastning, anses vara en grundläggande princip, att den borgenär som har företrädesrätt till objektet också har företrädesrätt till den avkastning som utfaller efter konkursbeslutet (jfr t ex rättsfallet NJA 1993 s 524 på s 526). Denna princip bör tillämpas även i förevarande fall. Eventuellt kunde det i och för sig hävdas, att tonvikten här snarare borde läggas på hyresfordringen än på objektet. Bland annat praktiska skäl talar dock för att även i föreliggande situation se objektet som huvudsaken. (Jfr Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 5 uppl 1994, s 252 f, 336 f och SOU 1994:120 s 176.)

Av det sagda följer, att konkursförvaltaren varit skyldig att till Josam redovisa de medel som efter konkursbeslutet influerats till konkursboet. För att Josam skall kunna göra gällande någon rätt i konkursen till de leasingavgifter som erlagts till Obligentia före konkursbeslutet fordras att även överlåtelsen av leasingavtalen erhållit sakrättslig verkan.

I denuntiationerna anges, att Obligentia hade rätt att uppbära hyresbetalningarna för bankens räkning. Frågan blir då, huruvida en denuntiation kan anses godtagbar, om den innehåller ett besked om att tredje mannen även framöver kan prestera till överlåtaren, därför att denne i fortsättningen skall fungera som uppdragstagare åt förvärvaren.

I NJA 1949 s 164 underkändes - - - se HD:s dom i målet under I - - - överlåtelsen, 20 § samma lag.

Den fråga som i stället blir av avgörande betydelse är, i vad mån en denuntiation som innehåller ett meddelande om, att betalningar i enlighet med ett överlåtelse hyresavtal i fortsättningen får göras till överlåtaren som uppdragstagare åt förvärvaren, kan fylla funktionen att förhindra efterhandskonstruktioner och transaktioner som inte är allvarligt menade då de företas. Härvid kan beaktas, att de i målen aktuella hyresavtalen utgör avkastning av egendom vilken i och för sig överlåtits med giltighet mot borgenärerna.

Till att börja med kan konstateras att även en denuntiation, som innehåller ett meddelande av nu nämnd innebörd, ger en yttre manifestation av den företagna rättshandlingen och därför som sådan kan fungera som ett hinder mot efterhandskonstruktioner. Det är vidare klart att även en sådan denuntiation överflyttar legitimationen att överlåta och pantsätta den överlåtna egendomen från överlåtaren till förvärvaren. Härtill kommer att förvärvaren, såsom uttryckligen framhållits i denuntiationen, har möjlighet att när som helst meddela tredje mannen att uppdraget upphört och att alla betalningar i fortsättningen skall ske till förvärvaren själv.

I beaktande av det som nu sagts får det anses väga mindre tungt att överlåtaren, trots att han inte har någon rätt att förfoga över medlen för egen del, ändå erhåller ett visst sken av rådighet under den tidrymd som inträffar mellan det att han uppburit betalning och det att han redovisat den till förvärvaren.

Det sagda innebär, att de denuntiationer som företagits i målet skall godtas, oavsett att de har inneburit att Obligentia haft rätt att uppbära hyresbetalningarna i egenskap av uppdragstagare åt banken och Josam. Även leasingavtalen har därför överlåtit med verkan mot Obligentias borgenärer.

Härefter återstår att avgöra huruvida Obligentia hållit de medel som inbetalats före konkursbeslutet avskilda.

Det är ostridigt, att medlen insatts på ett konto i Gotabanken vilket betecknats som klientmedelskonto. Konkursboet har emellertid hävdad, att medlen sammanblandats med Obligentias egna tillgångar, eftersom det på kontot influtit betalningar från andra kunder, förutom vid sådan s k tvåpartsleasing varom i målet är fråga, även vid s k trepartsleasing, liksom betalningar från leasingkunder enligt leasingavtal med bilhandlare som pantsatt avtalen hos Obligentia och slutligen av Obligentia gjorda egna insättningar.

Om en bankräkning är avsedd för flera huvudmän har dessa enligt tredje stycket i lagen om redovisningsmedel inbördes lika rätt i förhållande till sin redovisningsfordran. Skulle det uppstå ett överskott på kontot tillkommer detta sysslomannens konkursborgenärer (jfr Walin, Separationsrätt, 1975, s 112).

Omständigheterna tyder närmast på att Obligentia bedömt de medel som satts in på kontot till följd av avtalen angående trepartsleasing och pantsättning som redovisningsmedel. Om den bedömningen varit riktig, kan inte Josam ha förlorat sin separationsrätt på grund av insättningarna. Skulle Obligentia ha gjort en rättslig felbedömning därvidlag, bör emellertid inte det förhållandet leda till att de för Josams räkning inbetalade medlen förlorar sin karaktär av redovisningsmedel.

Vad härefter angår de insättningar som Obligentia synes ha gjort av egna medel är en utgångspunkt att medel som insatts på ett bankkonto för annans räkning inte är behörigen avskilda, om uppdragstagaren genom insättningar och uttag för egen del använder bankräkningen som ett vanligt privat konto. A andra sidan förlorar inte en bankräkning med redovisningsmedel sin särskilda karaktär så snart ett belopp som tillhör kontoinnehavaren finns på kontot (se NJA II 1944 s 411 f och Walin a a s 111 f).

Därmed uppstår ett gränsdragningsproblem: när blir kontoinnehavarens dispositioner av egna medel på kontot så omfattande att medlen på kontot inte längre utgör redovisningsmedel? För den bedömningen fordras att utredningen i målet ger tillfredsställande grund för att avgöra hur många och vad slags dispositioner av kontohavarens egna medel som förekommit på kontot. Saknas sådan utredning får man falla tillbaka på bevisbörderegler.

I förarbetena till lagen om redovisningsmedel anges att den som gör gällande att medel är behörigen avskilda för honom enligt allmänna regler är skyldig att

visa att förutsättningarna härför är uppfyllda (NJA II 1944 s 412). I litteraturen har emellertid sagts att detta motivuttalande är alltför onyanserat (Walin a a s 113).

När det som i det aktuella fallet är fråga om att vad som från början varit redovisningsmedel kan ha förlorat sin särskilda karaktär genom att kontohavaren skulle ha gjort ett antal dispositioner av medel på kontot för egen räkning, har kontohavarens rättsinnehavare - i detta fall konkursboet - de bästa möjligheterna att prestera utredning härom genom att föra bevisning om vilka transaktioner som förekommit på kontot. Detta medför att bevisbördan rörande omfattningen och karaktären av Obligentias egna dispositioner måste läggas på konkursboet.

I fråga om utredningen avseende Obligentias insättningar och uttag av egna medel har HovR:n uttalat, att det inte framgår särskilt klart vare sig i vilken utsträckning sådana transaktioner förekommit eller vad slags transaktioner det varit fråga om. Vad som förekommit i HD föranleder inte någon annan bedömning. Det innebär att konkursboet inte förmått styrka, att Josam tillkommande redovisningsmedel förlorat den karaktären genom Obligentias dispositioner av egna medel.

Konkursboet har slutligen yrkat befrielse från att utge ränta på ett belopp om 2 377 kr, eftersom beloppet utgör dröjsmålsränta. Såsom framgår av bland annat rättsfallet NJA 1994 s 3 skall dröjsmålsränta inte utgå på obetald dröjsmålsränta, om detta inte särskilt avtalats. Konkursboet skall därför inte förpliktas att utge ränta på det angivna beloppet.

Domslut. HD ändrar endast på det sättet HovR:ns domslut att Obligentia Finans AB:s konkursbo befrias från skyldighet att utge ränta på det i domslutet angivna beloppet om 2 377 kr.

HD:s domar i de båda målen meddelades d 15 juni 1995 (nr DT 110 och DT 109).

Sökord: Denuntiation; Leasing; Tredje man; Hyresavtal; Borgenärsskydd; Överlåtelse; Redovisningsmedel

Litteratur:
